

zichte van de bedoelingen van de Boeren. Het verloop van de geschiedenis leert ons dat de Boeren hun belofte aan de Barolong om hun land terug te geven niet zijn nagekomen. Deze slechte afloop komt niet in het boek zelf voor, maar hangt wel als een donkere wolk over het einde van het verhaal. Dat is het knappe van Plaatje: hij suggereert een tragische dimensie zonder die uit te spelen.

Er bestaat een duidelijke connectie met de politieke situatie in de tijd dat Plaatje de roman schreef. Plaatje voerde een jarenlange strijd tegen de introductie van de landwet van 1913, die zwarte boeren hun land afnam. Ter ondersteuning van die strijd verzamelde hij het materiaal waarop *Mhudi* gebaseerd is. Ook Plaatjes strijd treft ons nu als tragisch. Niet alleen omdat zijn lobby tegen de landwet geen succes had, maar ook omdat we nu weten hoeveel ellende nog zou volgen voor de zwarte bevolking van Zuid-Afrika.

Mhudi is een prachtige roman, die op een overtuigende manier elementen van een westerse literatuur met die van de inheemse orale traditie in zich verenigt. Hoewel het verhaal oud is, komt het toch eigentijds over. De beschrijving van de Boeren vanuit het perspectief van de Barolong vormt bovendien een welkome aanvulling op het beeld dat de Boeren van de inheemse bevolking hebben geschetst in hun dagboeken en reisverhalen •

Margreet de Lange is literatuurwetenschapster.

Afgekochte revolutie

Een nieuw ANC-ideaal: stinkend rijk worden

INEKE VAN KESSEL

Heribert Adam, Frederik van Zyl Slabbert en Kogila Moodley: *Comrades in Business, Post-Liberation Politics in South Africa*.

Uitgeverij Tafelberg, Kaapstad, 1997. 90 rand.

Waar was het ook al weer om begonnen in de strijd tegen apartheid? Ging het om gelijkberechtiging van alle burgers? Of ging de strijd ook om een andere maatschappelijke orde, gebaseerd op een ander stelsel van normen en waarden?

"De ervaring van de werkende klasse toont aan dat het te laat is om het stelsel van vrij ondernemerschap in dit land te behouden." Tien jaar nadat vakbondsleider Cyril Ramaphosa deze categorische uitspraak deed, trad hij toe tot de Raad van Bestuur van de Anglo-American Corporation, representant bij uitstek van het grootkapitaal. De top van de bevrijdingsbeweging stort zich met overgave op de imitatie van de luxe levensstijl van haar voormalige tegenstanders. Het ideaal van de doorsnee ANC-bestuurder is een Amerikaanse levensstijl met een openlijk geëtaleerd

consumentisme. De ANC-elite wil de kapitalistische orde niet langer omverwerpen, ze wil er gretig deel van uitmaken: de kameraden zijn in zaken gegaan.

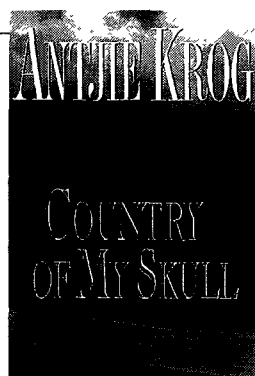
De schrijvers van *Comrades in Business* – de Duits-Canadese socioloog Adam, de Zuid-Afrikaanse sociologe Moodley en de Zuid-Afrikaanse socioloog-politicus Van Zyl Slabbert – laten er geen twijfel over

Zuid-Afrika schrijven; en Adriaan van Dis, die over zijn ervaringen in Mozambique schrijft. De verhalen bieden een veelzijdige kennismaking met het continent en zijn literatuur. *Uitgeverij Meulenhoff, Amsterdam. 256 p. f 34,90. ISBN 90 290 5782 3.*

Nonfictie

***Country of my skull*, Antjie Krog.** Indringend en zeer persoonlijk verslag van de hoorzittingen van de Commissie voor Waarheid en Verzoening. Dichteres/journaliste Antjie Krog woonde deze als verslaggeefster voor de SABC-radio en het weekblad Mail&Guardian bij. Het boek beschrijft niet alleen de getuigenissen van slachtoffers

en daders, het politiek gekonkel en spanningen binnen de commissie. Het gaat ook over Krogs pijnlijke confrontatie met zichzelf en haar Afrikanerschap. Een prachtig en eerlijk boek over de dubbelzinnigheid van waarheid, hoop, schaamte en schuld. *Uitgeverij Random House, Johannesburg. 286 p. 93 rand. ISBN 0 95841 951 5.*

***South Africa: limits to change – The political economy of transition*, Hein Marais.** De redacteur van het voormalige progressieve tijdschrift 'Work in Progress' analyseert de dilemma's van het sociaal-economisch beleid van het ANC. Marais is zeer kritisch over de huidige liberale economische koers van de Zuid-Afrikaanse regering. Hij onderzoekt welke politieke alternatieven er zijn die de bevolking werkelijke verbeteringen kunnen bezorgen. *Uitgevers Zed Books (Londen en New York) en University of Cape Town Press (Kaapstad). 290 p. 79,95 rand. ISBN 1 919713 13 1.*

***The transfer of power in South Africa*, Rodney Davenport.** De periode vanaf de vrijlating van Mandela tot aan de verkiezingen

heeft al meerdere chroniqueurs gehad. Nog niemand lijkt er in geslaagd een werkelijk goed overzicht te geven. Ditmaal een poging van de historicus Davenport, schrijver van het handboek 'South Africa: a modern history' (vele herdrukken). Hij beschrijft de doorbraak, het maken van de vrede, het ontwerpen van de grondwet, en sluit af met de groeipijnen van 1994 tot 1997. *Uitgever David Philip, Kaapstad 143 p. ISBN 0 86486 410 8.*

***Negotiating the past: the making of memory in South Africa*, Sarah Nuttall en Carli Coetzee (ed.).** Zestien auteurs, onder wie André Brink, over het historische bewustzijn in het huidige Zuid-Afrika. Geven de hoorzittingen van de Waarheidscommissie een feitelijk

bestaan dat ze deze ontwikkeling in grote trekken toejuichen. Dat is ook niet verwonderlijk: in eerdere publicaties stelden Adam en Moodley al dat de militante voorhoede van de Zuid-Afrikaanse bevrijdingsstrijd niet bestond uit het proletariaat, maar uit de opkomende zwarte bourgeoisie, die haar sociale stijging geblokkeerd zag door de apartheidswetten. Gezien de levendige discussie in de Zuid-Afrikaanse pers zijn de auteurs goed geslaagd in hun opzet een discussie los te maken over de staat van dienst van de eerste post-apartheidsregering.

Het gaat natuurlijk om de aloude vraag: is de revolutie verraden door een graaijerige elite die zich behaaglijk heeft genesteld op de kussens van de macht? Of kan Zuid-Afrika zich gelukkig prijzen met een overwegend vreedzaam overgangsproces, waarin het democratisch staatsbestel wordt geconsolideerd dankzij de compromisbereidheid van pragmatische elites aan de top van zowel ANC als Nationale Partij? Volgens de auteurs heeft het Zuid-Afrikaanse wonder minder te maken met wonderen dan met een nuchtere belangenafweging en een redelijk florerende economie. Anders dan veel andere landen met slepende conflicten, beschikt Zuid-Afrika over de middelen om potentieel destabiliserende

krachten binnenboord te halen en te houden. De oude elite is afgekocht met pensioengaranties en riante afvloeiingsregelingen, en vindt eventueel een goed heenkomen in de particuliere sector. Andere onruststokers zijn onschadelijk gemaakt met mooie benoemingen in de publieke of particuliere sector. Een treffend voorbeeld is de gang van zaken bij de inlichtingendienst. In 1995 werd een bezuiniging van twintig procent voorgesteld op de post inlichtingendiensten. Dat leek voor de hand liggend, gezien het gebrek aan vijanden en de voorrang die zou worden gegeven aan onderwijs en gezondheidszorg. Het nettoresultaat was echter een stijging van deze begrotingspost van 66 procent. De oude garde van de inlichtingendienst profiteerde van baangaranties, terwijl tegelijkertijd het inlichtingenapparaat van ANC, PAC en drie voormalige thuislanden onder de pannen moest worden geholpen. Het Zuid-Afrikaanse wonder is volgens de auteurs gewoon een 'afgekochte revolutie'.

Ze worden niet moe te beklemtonen dat de regering-Mandela in feite ook weinig keuzenvrijheid heeft. Het sociaal-economisch beleid wordt in grote trekken gedicteerd door de harde werkelijkheid van de

wereldmarkt. De metamorfose van de bevrijdingsbeweging gaat echter een stapje verder: 'stinkend rijk worden' is een maatschappelijk ideaal geworden. Onbetaald vrijwilligerswerk is voor naïeve sukkels. Maar zwart Zuid-Afrika profiteert in zeer ongelijke mate van de nieuwe kansen: de rijkste twintig procent wordt snel rijker, terwijl de armste veertig procent armer wordt. De winnaar van de bevrijdingsstrijd is de zwarte middenklasse. De titel van het boek is misleidend. *Comrades in Business* is in feite een bundeling van essays over uiteenlopende onderwerpen als etniciteit en nationalisme, over de vraag of Nazi-Duitsland en Apartheid-Zuid-Afrika vergelijkbaar zijn (nee dus), en over de tijdbom onder het consensusmodel: de arme onderkant van de samenleving. De samenhang is soms ver te zoeken en het dogmatische geloof in de liberale heilsleer staat haaks op de beloofde ideologische onbevangenheid. Dankzij de polemische stijl, de brede horizon en de onbetwistbare kennis van zaken van de auteurs levert het boek niettemin onderhoudende stof tot nadenken •

Ineke van Kessel werkt bij het Afrika Studiecentrum in Leiden en is vaste medewerker van Zuidelijk Afrika.

CRITICAL FOCUS

beeld van het apartheidsverleden, of gaat het om uiteenlopende 'versies van de waarheid'? *Uitgever Oxford University Press, Kaapstad. 300 p. ISBN 0 19 571503 9.*

"Prohibited persons": abuse of undocumented migrants, asylum-seekers, and refugees in South Africa, Human Rights Watch. Dit rapport is niet goed gevallen bij de Zuid-Afrikaanse regering. De verantwoordelijke minister, Buthelezi, was 'not amused'. Ondanks mooie voornemens van de kant van de regering, onder meer beschreven in wetsvoorstellen, is het duidelijk dat vreemdelingen en asielzoekers slecht behandeld en gediscrimineerd worden in Zuid-Afrika. *Uitgeverij Human Rights Watch, New York. 236 p. ISBN 1 56432 181 9.*

Beyond control: immigration and human rights in democratic South Africa, Jonathan Crush (ed.). Een publicatie van het onvolprezen Southern African Migration Project

(SAMP). Dit project probeert een bijdrage te leveren aan een humaner immigratiebeleid. Veel aanmerkingen natuurlijk op het huidige beleid. *Uitgeverij SAMP, Kaapstad. 189 p. ISBN 1 874864 63 2.*

A crime against humanity: analysing the repression of the apartheid state, Max Coleman (ed.). Handzaam overzicht van repressie in Zuid-Afrika vanaf de invoering van de apartheidswetgeving in 1948 tot de democratische verkiezingen in 1994 en de nasleep tot 1996. Geïllustreerd met tabellen en cijfers. *Uitgeverij Human Rights Committee (Johannesburg), David Philip (Kaapstad), Mayibuye Books (Bellville). 274 p. ISBN 0 86486 416 7.*

Zingen voor koningin Victoria: het leven van Katie Makanya, Margaret McCord. Vertaald door Maaike Post en Arjen Mulder. Het levensverhaal van een Zuid-Afrikaanse vrouw, geboren in 1873 en gestorven in 1954. Haar lange leven

weerspiegelt de geschiedenis van het land. Als jong meisje zingt zij in een zangkoor voor koningin Victoria, ze maakt de Zulu-opstand van Bambatha tegen de Engelsen mee, en als rechterhand van een Amerikaanse zendingsarts ervaart zij de spanningen tussen Christenen en niet-Christenen. *Uitgeverij Van Gennep (Amsterdam), Novib (Den Haag), NCOS (Brussel). 414 p. f 45,90. ISBN 90 5515 514 4.*

Bram Fischer: Afrikaner revolutionary, Stephen Clingman. Biografie van Bram Fischer (1908-1975), advocaat uit een vooraanstaand Afrikaner geslacht, communist en verdediger van Mandela tijdens het proces in 1964. In 1966 zelf veroordeeld tot levenslange opsluiting. "Hij heeft geen monument in steen; dit boek getuigt dat zijn leven voortbestaat in zijn grote bijdrage aan de vrijheid van Zuid-Afrika" (Nadine Gordimer). *Uitgeverij David Philip (Kaapstad) en Mayibuye Books (Bellville). 500 p.*

130 rand. ISBN 0 86486 318 7 en 1 55849 135 X.

Van sancties tot samenwerking: tien jaar gemeentelijk Zuidelijk Afrika-beleid, Bram Posthumus. De geschiedenis van de organisatie Lagere Overheden Tegen Apartheid (LOTA), opgericht in 1988 en voortgezet als Gemeentelijk Platform Zuidelijk Afrika (GPZA), afgezet tegen de ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika. *Uitgeverij GPZA, Den Haag. 64 p.*

Samenstelling: Tiny Kraan (fictie) en Anton Dekker (nonfictie).